

5. januar 2026

Center for Kulturarv
Fortidsminder & Verdensarv

Jour. nr. 25/02385

Procesvejledning for afklaring af direkte og indirekte virkninger på beskyttet kulturarv på havbunden (VVM)

Denne vejledning skal benyttes ved afklaring af anlægsprojekters direkte og indirekte virkninger på kulturarven i territorialfarvandet og den tilstødende zone ud til 24 sømil fra de basislinjer, hvorfra bredden af det ydre territorialfarvand måles.

I forbindelse med VVM-screening skal det ansvarshavende marinarkæologiske museum udføre en arkivalsk kontrol, så førsteinstansmyndigheden kan beslutte, om forhold vedrørende kulturarven skal indgå i en miljøvurdering. Hvis projektet ikke er VVM-pligtigt, kan projektansvarlig ligeledes rekvirere en arkivalsk kontrol fra det ansvarshavende museum. Den arkivalske kontrol oplyser alene eksisterende viden om fortidsminder, vrage af skibe og skibsladninger, havbundens bevaringstilstand samt giver en vurdering af risikoen for at påtræffe endnu ikke kendte beskyttede fortidsminder, inden for projektarealet og giver derfor sjældent det komplette billede, som kræves ved en VVM. Det kan derfor være nødvendigt at udføre en marinarkæologisk forundersøgelse for at afklare, om et anlægsprojekt vil påvirke beskyttet kulturarv på havbunden.

VVM-pligtige anlægsprojekter

Den forebyggende interessevaretagelse i relation til den submarine kulturarv sker i henhold til *Lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM)*¹ samt *Museumsloven*². Således indgår den submarine kulturarv blandt de forhold, der skal beskrives i forbindelse med en VVM. Efter VVM-reglerne skal en VVM gennemføres for en række større anlægsprojekter, eller den kan konkret besluttes at gennemføres for andre projekter.

Det fremgår af VVM-reglerne, at bygherren (den projektansvarlige) på en passende måde skal påvise, beskrive og vurdere projektets væsentlige direkte og indirekte virkninger på kulturarven. Det kan derfor være nødvendigt at udføre en marinarkæologisk forundersøgelse som del af VVM-undersøgelsen. Forundersøgelsen under VVM-undersøgelsen udføres som beskrevet i vejledningen og betales af projektansvarlige se *Vejledning om marinarkæologiske forundersøgelser og tekniske standarder*. Den

¹ LBK nr 4 af 03/01/2023

² LBK nr 1017 af 07/07/2025

projektansvarlige vælger selv, hvem der skal udføre forundersøgelsen, blandt marinarkæologiske museer eller andre, der lever op til en række faglige og tekniske standarder. Det fremgår af VVM-reglerne, at den projektansvarlige skal sikre, at miljøkonsekvensrapporten er udarbejdet af kvalificerede og kompetente eksperter.

Formålet med at udføre en marinarkæologisk forundersøgelse i forbindelse med miljøkonsekvensrapporten er på forhånd at tage stilling til evt. berørte beskyttede fortidsminder og vrage mv., så en evt. standsning af arbejdet i videst muligt omfang kan undgås.

Miljøkonsekvensrapporten skal resultere i en kortlægning af kulturhistoriske interesser på den berørte del af havbunden, samt angivelse af i hvilken grad det planlagte anlægsarbejde eller aktivitet specifikt vil påvirke de steder, hvor der er erkendte fortidsminder, eller hvor der kan formodes at være kulturarv på havbunden.

Miljøkonsekvensvurderingen skal forholde sig konkret til hvordan projektet undgår at påvirke kendte og ukendte:

1. Fortidsminder, f.eks. bopladser fra stenalderen
2. Kulturhistoriske maritime anlæg og konstruktioner, f.eks. sejlspærringer
3. Vrag af skibe og skibsladninger, der er gået tabt for mere end 100 år siden, samt dele af sådanne vrage.
4. Beskyttelsesværdige vrage af skibe eller andre fartøjer, der er gået tabt for mindre end 100 år siden.

Slots- og Kulturstyrelsen kan på baggrund af en afsluttet forundersøgelse, udarbejde en frigivelseserklæring til det konkrete projekt. Hvis styrelsen vurderer, at forundersøgelsen eller miljøkonsekvensrapporten ikke i tilstrækkeligt omfang har belyst om projektet påvirker beskyttet kulturarv, kan styrelsen stille krav om udførelse af yderligere marinarkæologiske forundersøgelser. Se nedenstående afsnit om ikke VVM-pligtige anlægsprojekter.

Slots- og Kulturstyrelsen kan vejlede projektansvarlige om hvilke hensyn, der skal varetages i udførelsen af den marinarkæologiske forundersøgelse. Styrelsen kan kontaktes på cfk@slks.dk.

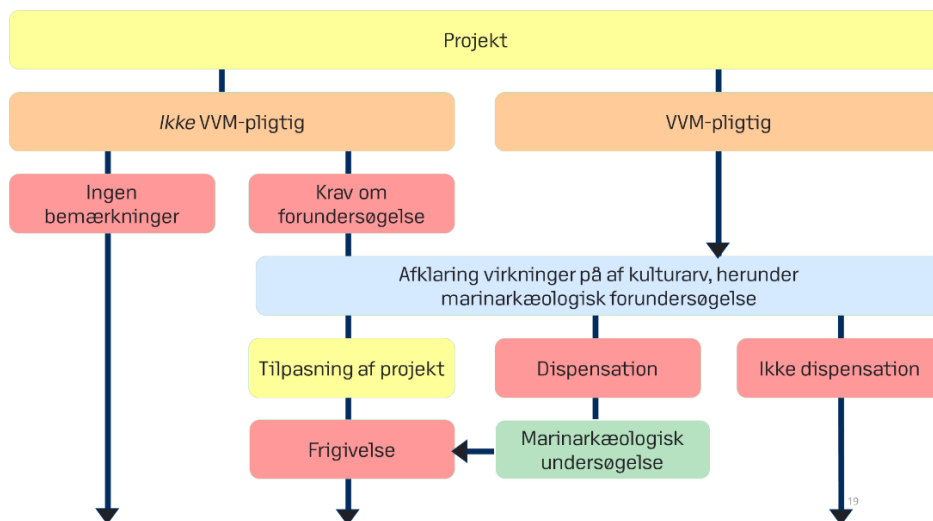

Fig. 1 Procesdiagram der skitserer processen fra projekt til muliggørelse af anlægsprojekt. Skal læses oppefra og ned. Gul udføres af den projektansvarlige. Orange afgøres af den pågældende førsteinstansmyndighed. Rød afgøres af Slots- og Kulturstyrelsen. Blå udføres af projektansvarlige, som kan rekvirere arbejdet ved et museum. Grøn udføres alene af det ansvarlige marinarkæologiske museum.

Ikke VVM-pligtige anlægsprojekter

Slots- og Kulturstyrelsen modtager projekter, som ikke vurderes VVM-pligtige, i stjernehøring fra førsteinstansmyndighed med en høringsfrist på sædvanligvis fire uger.

Ved stjernehøringen beslutter styrelsen et af to mulige sagstrin; at styrelsen ikke har bemærkninger til projektet; at styrelsen stiller krav om at projektansvarlige udfører en marinarkæologisk forundersøgelse. Inden styrelsen svarer på høringen, kan styrelsen rekvirere en arkivalisk kontrol ved det ansvarshavende marinarkæologisk museum.

1. Ingen bemærkninger

Hvis Slots- og Kulturstyrelsen vurderer, at der ikke er grundlag for at stille krav efter § 29 g stk. 4. Sagen lukkes herefter. NB! Ved fund af beskyttede fortidsminder eller vrag mv. skal arbejdet fortsat standses jf. museumslovens § 29 h.

2. Krav om forundersøgelse

Hvis Slots- og Kulturstyrelsen vurderer, at der er grundlag for at stille krav efter museumslovens § 29 g stk. 4 om, at den ansvarlige for anlægsarbejdet udfører en marinarkæologisk forundersøgelse, fremsendes afgørelsen til projektansvarlig via førsteinstansmyndigheden, med en beskrivelse af den begrundede formodning, som ligger til grund for kravet.

Afgørelsen vil indeholde en specificering af hvilke tekniske standarder den marinarkæologiske forundersøgelse skal udføres efter, jf.

Vejledning om marinarkæologiske forundersøgelser og tekniske standarder. Slots- og Kulturstyrelsen skal godkende den endelige projektbeskrivelse, før en forundersøgelse igangsættes.

Det er vigtigt, at projektets konkrete påvirkning af havbunden og dermed eventuelle virkninger på kulturarv fremgår tydeligt af det materiale, der sendes i høring, da det ikke i alle tilfælde vil være nødvendigt, at udføre en marinarkæologisk forundersøgelse.

Hvis styrelsen vurderer, at sagen er utilstrækkeligt oplyst, kan styrelsen anmode bygherren oplyse projektet bedre. Styrelsen kan ligeledes rekvirere en arkivalisk kontrol og faglig vurdering fra det ansvarlige marinarkæologiske museum. Styrelsen videresender høringsmaterialet med en rekvirering af en arkivalisk kontrol, samt hvad der ønskes en faglig vurdering af til det ansvarlige museum. Museet svarer indenfor 2 uger, så den faglige vurdering kan indgå i styrelsens begrundelse for enten at stille krav efter § 29 g stk. 4 eller at lukke sagen uden bemærkninger til høringen.

Den projektansvarlige modtager høringssvaret samt afgørelsen fra Slots- og Kulturstyrelsen via førsteinstansmyndigheden og skal herefter igangsætte en marinarkæologisk forundersøgelse. Den projektansvarlige er ansvarlig for at udføre forundersøgelsen og kan selv vælge hvem der udfører forundersøgelsen blandt museer eller andre, der lever op til Vejledning om marinarkæologisk forundersøgelse og tekniske standarder.

Slots- og Kulturstyrelsen kan vejlede projektansvarlige om hvilke hensyn, der skal henses til i udførelsen af den marinarkæologiske forundersøgelser. Styrelsen kan kontaktes på cfk@slks.dk.

Proces for kortlægning af kulturhistoriske interesser

For at begrænse eller potentielt helt undgå behovet for marinarkæologisk feltarbejde kan forundersøgelsen udføres trinvist. I så fald kan forundersøgelsen indledes med en geoarkæologisk analyse.

Geoarkæologisk analyse

Arbejde udføres efter Vejledningen om marinarkæologisk forundersøgelse og tekniske standarder.

1. Den geoarkæologiske analyse udføres for, at præcisere og begrænse behovet for at udføre marinarkæologisk feltarbejde. Dette er som oftest på større anlægsprojekter, hvor et geofysisk survey under alle omstændigheder foretages som en del af forberedelserne til anlægsarbejdet.
2. Den geoarkæologiske analyse skal resultere i en kortlægning af den uberørte havbunds bathymetri og stratigrafi samt udpegning af områder med høj, mellem og lav risiko for fortidsminder og en udpegning af

anomalier på havbunden som arkæologisk fagligt kvalificeres i fire kategorier.

3. Den geoarkæologiske analyse danner grundlag for at udpege konkrete sikkerhedszoner omkring de udpegede anomalier af kategori 1, 2 og 3 samt mellem- og højrisikoområder.
4. Hvis der efter den geoarkæologiske analyse ikke er grundlag for at foretage yderligere forundersøgelser, afsluttes den analysen med en statusrapport, der skal godkendes af Slot- og kulturstyrelsen.

Marinarkæologisk feltarbejde

Hvis det ikke er muligt at respektere sikkerhedszoner omkring anomalier af kategori 1, 2 og 3 samt mellem- og højrisikoområder jf. de tekniske standarder, skal projektansvarlige afklare om der er tale om et beskyttet fortidsminde eller et beskyttet skibsvrag eller skibsladning, eller om der er tale om dele af sådanne vrag eller genstande, der er ejet af staten.

1. Den marinarkæologiske forundersøgelse udføres på baggrund af udpegninger ved den geoarkæologiske analyse for at afklare, om anomalier og risikoområder rummer ukendte beskyttede fortidsminder.
2. Er der ikke foretaget en geoarkæologisk analyse, udføres forundersøgelsen på baggrund af den arkivalske kontrol, eller på baggrund af Slots- og Kulturstyrelsens krav i henhold til museumslovens § 29 g stk. 4.
3. Den marinarkæologiske forundersøgelse har udelukkende til formål at konstatere om der er fortidsminder, stenalderboplads, vrag, skibsladninger eller andre muligvis beskyttede genstande og deres umiddelbare omfang.
4. Projektansvarlige skal under forundersøgelsen tilvejebringe oplysninger om karakteristika, omfang, bevaringstilstand og datering. Oplysningerne skal tilvejebringes uden indgreb i beskyttede fortidsminder eller vrag.
5. Findes der under anlægsarbejde eller en aktivitet på havbunden spor af fortidsminder eller vrag, skal arbejdet straks standses og fundet anmeldes til kulturministeren (Slots- og Kulturstyrelsen).

Afrapportering og frigivelse

Projektansvarlige skal senest i en afsluttende statusrapport fremlægge forundersøgelsens resultater for Slots- og Kulturstyrelsen. Statusrapporten skrives af den der har udført forundersøgelsen. Med den afsluttende statusrapport skal det dokumenteres, om projektet vil have indvirkning på beskyttede fortidsminder eller vrag. I de tilfælde, hvor der er tale om fortidsminder, skal statusrapporten indeholde forslag til sikkerhedszoner jf. Vejledning om marinarkæologiske forundersøgelser.

Ved alle marinarkæologiske forundersøgelser skal forundersøgelsen desuden resultere i en afrapportering i form af en beretning, der udarbejdes efter styrelsens skabelon. Afrapportering skal ske på dansk.

Muliggørelse af anlægsprojekt

Er det ikke muligt at justere et anlægsarbejde tilstrækkeligt til at undgå alle potentielle eller bekræftede fortidsminder eller vrag mv., kan den anlægsansvarlige søge Slots- og Kulturstyrelsen om dispensation til at ændre i tilstanden på et beskyttet fortidsminde. Disse ændringer skal være mindst muligt indgribende.

Hvis projektansvarlige kan justere sit anlægsarbejde så potentielle beskyttede fortidsminder bevares i uændret tilstand, kan Slots- og Kulturstyrelsen udarbejde en frigivelseserklæring til det konkrete projekt, som sendes til projektansvarlige og førsteinstansmyndigheden.

1. Hvis den projektansvarlige på baggrund af de marinarkæologiske forundersøgelser vurderer, at der er brug for at mindske/justere de foreslåede sikkerhedszoner, tager Slots- og Kulturstyrelsen konkret stilling til de aktuelle forhold ud fra projektet, fortidsmindets omfang og sårbarhed.
2. Er det ikke muligt indenfor projektet at respektere beskyttede fortidsminder, stenalderboplads, vrag, skibsladninger eller andre genstande, skal der ansøges om dispensation fra beskyttelsen i museumsloven. Slots- og Kulturstyrelsen foretager altid en konkret vurdering af, om der i de enkelte tilfælde kan dispenseres til at foretage ændringer i beskyttet kulturarv på havbunden. Se Vejledning om marinarkæologiske undersøgelser.³
3. Marinarkæologisk undersøgelse af beskyttede fortidsminder; stenalderboplads samt beskyttede vrag af skibe og skibsladninger mv. må kun ske på baggrund af en dispensation fra Slots- og Kulturstyrelsen.
4. Projektansvarlige afholder alle udgifter til den marinarkæologiske undersøgelse samt eventuelle afledte omkostninger, herunder eventuelle forsinkelser mv.

Marinarkæologiske undersøgelser udføres af det ansvarlige marinarkæologiske museum ud fra de vilkår, som styrelsen opstiller i en dispensation efter § 29 j, stk. 1.

Bemærk, at der er 4 ugers høringsperiode, hvor de klageberettigede har mulighed for at indbringe en dispensation for Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Efter endt undersøgelse modtager styrelsen en statusrapport fra det ansvarshavende marinarkæologiske museum, med en anbefaling med henblik på frigivelse.

Slots- og Kulturstyrelsen udarbejder herefter en frigivelseserklæring, som sendes til den projektansvarlige. Ved samme lejlighed orienteres museet og

³ Under udarbejdelse

førsteinstansmyndigheden om, at projektansvarlige har efterkommet kravet om en marinarkæologisk undersøgelse, samt hvilke arealer og dybder der er frigivet til projektet.

Fig. 2 Procesdiagram, der angiver processen fra en marinarkæologisk sag opstår, til sagen lukkes. Skal læses oppefra og ned. Gul udføres af den projektansvarlige. Orange afgøres af den pågældende førsteinstansmyndighed. Rød afgøres af Slots- og Kulturstyrelsen. Blå udføres af projektansvarlige, som kan rekvirere arbejdet ved et museum. Grøn udføres alene af det ansvarlige marinarkæologiske museum.